

DAVLAT BOSHQARUVIDA MILLATLARARO TOTUVLIK TAMOYILI

TDTTrU talabasi Raxmatov Muxriddin shavkat o‘g‘li

Jahon siyosatidagi tarixiy tajribaga ko‘ra, dunyoning yirik davlatlari siyosiy, xarbiy, iqtisodiy va moliyaviy sohalardagi o‘z ehtiyojlarini boshqa davlatlarning ma‘lum resurslari hisobiga ta‘minlashga intilishlari ko‘p bora kuzatilgan. XX asr oxiri va XXI asr boshlaridagi bunday geosiyosiy jarayonlarning aksariyatida asosan, iqtisodiy-moddiy resurslarga egalik qilishga harakat ustunlik qilgan va bugungi kunda ham davom etmoqda. Bunda turli yo‘llar va usullar, xususan, urush, integratsiya o‘yinlari, xalqaro jamoatchilik fikriga ta‘sir va boshqa diplomatik kombinatsiyalardan foydalanilgan. Bular orasida tarixda ko‘p bora qo‘llanilgan va bugungi kunda ham o‘rni kelganda ma‘lum maqsadlarda foydalanilayotgan usul – ko‘p millatli mamlakat ichida millatlararo totuvlikni buzish, turli etnik guruxlar o‘rtasida ziddiyatlarni keltirib chiqarish va natijada beqarorlikni yuzaga keltirish hisoblanadi.

Mamlakatda millatlararo totuvlikning ta‘minlanishi polietnik (ko‘p elatli) davlatlar uchun siyosiy barqarorlikni ta‘minlovchi yetakchi omillardan sanaladi. Bugungi kunda ko‘p millat va elat vakillari yashayotgan, 36 million aholisiga ega O‘zbekiston uchun ham bu g‘oyat muhim masaladir. Hozirda Yer sharida 1600 dan ortiq etnik guruh ma‘lum. Ushbu etnoslarning ko‘pchiligi o‘z milliy davlatchiligiga ega emas. Dunyo siyosiy xaritasida ikki yuzdan ortiq davlat borligi ham buning isbotidir. Zero, etnik o‘zligini anglashning o‘sishi yana uzoq vaqt davomida hozirgi dunyo siyosiy taraqqiyotining dinamikasini belgilab beradi. Shu sababli, ko‘p millatli va ko‘p tilli mamlakatlarda o‘z davlatlariga nom bergan asosiy millat bilan bu mamlakatlarda istiqomat qiluvchi etnik ozchilik o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar ichki siyosiy barqarorlik va milliy xavfsizlikning hal qiluvchi shartlaridan biri bo‘lib qolmoqda. Ichki siyosiy ahvolning barqarorligi, milliy xavfsizlik va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish dinamikasi ko‘p millatli rivojlanish dinamikasi ko‘p millatli davlatda yashayotgan boshqa millat vakillarining siyosiy xayrixohligiga bevosita bog‘liq bo‘ladi.

Shuni alohida ta‘kidlash lozimki, ko‘p millatlilikning mamlakat taraqqiyotiga ta‘sir etuvchi ijobiy omilga aylanishida mahalliy hokimiyat organlarining ham ma‘suliyati kattadir. Mamlakatda barqarorlikka ta‘sir etuvchi millatlararo totuvlikning ta‘minlanishida inson huquqlari sohasidagi turli baynalminal markazlar va boshqa nodavlat notijorat tashkilotlar bilan bir qatorda mahalliy hokimiyat organlari ham yetakchi o‘rin tutadi. Chunki polietnik mamlakat sifatida O‘zbekiston Respublikasi hududiy bo‘linishi va ularda muqim yashaydigan millatlarning joylashuviga e‘tibor qaratar ekanmiz, ayrim viloyat va tumanlarni boshqarishda ko‘p millatlilik omiliga doimiy e‘tiborda bo‘lish va milliy totuvlik hamda fuqaroviy hamjihatlikni qat‘iy nazorat qilish lozimligini ko‘rishimiz mumkin. Bunday hududlarda mahalliy hokimiyat

boshqaruvni shunday yo'lga qo'yishi lozimki, tegishli tuman yoki shahardagi etnik ozchilikni tashkil etuvchi mahalliy aholining turli ijtimoiy-iqtisodiy ehtiyojlarining qondirilishida milliy ko'pchilikka nisbatan farqlar vujudga kelmasligi lozim. Bunda etnik ozchilikning huquqlari, talablari va mahalliy darajadagi sotsial ehtiyojlarining qondirilishida qonuniy tenglik va ijtimoiy adolat tamoyillaridan kelib chiqqan holda yondashilishi maqsadga muvofiqdir. Bu hududlarda millatlararo ziddiyatlarning vujudga kelishi va fuqaroviy hamjihatlik buzilishining oldini oladi.

Jamiyatimizda millatlararo totuvlikni ta'minlashda “uchinchi sektor” deb nom olgan fuqarolik jamiyati institutlarining ham o'rni va roli katta ekanini inkor etmagan holda, bu borada mahalliy hokimiyat organlarining o'rniga alohida urg'u berish lozim. Chunki hududlardagi fuqarolik jamiyati institutlari qaysidir millatga mansub fuqaroning huquqlari, ijtimoiy, moddiy va ma'naviy ehtiyojlari bilan bog'liq talablarni ilgari surganlari holda, bu talablarning ijrosi, asosan mahalliy hokimiyat organlariga bog'liqligicha qoladi. Bu jarayonda milliy ozchilikka kiruvchi fuqaroning talab va ehtiyojlari qonun ustuvorligi va milliy tenglik tamoyillari asosida hal etilishi lozim bo'ladi. Shundagina hududdagi milliy ozchilikka kiruvchi fuqaro o'z huquqlari, ijtimoiy-moddiy talablarining ijrosi va unga bo'lgan e'tibor bo'yicha etnik ko'pchilikni tashkil etuvchi millatlarga nisbatan farqlar mavjudligidan aziyat chekmaydi. Bunda fuqaro mazkur sohadagi talablari bilan mahalliy darajadan viloyat yoki respublika darajasiga e'tiroz bilan chiqmaydi. Chunki uning ehtiyojlari va talablari mahalliy darajadayoq o'z yechimini topadi va natijada millatlararo totuvlik tamoyilining bajarilishi mahalliy boshqaruvning o'zida hal etiladi.

Mahalliy hokimiyat organlari o'z hududlarida millatlararo totuvlikni ta'minlash uchun boshqaruvda quyidagilarga amal qilishlari lozim bo'ladi:

- milliy ozchilikni tashkil etuvchi aholining yashash sharoiti va boshqa sotsial ta'minoti bo'yicha hududda yashovchi ko'p millatli axoliga nisbatan katta farqlar vujudga kelishiga yo'l qo'ymaslik;

- mahalliy hududdagi turli tashkilotla, mahallalar va ta'lim muassasalaridagi ishchilar, xizmatchilar va o'qituvchilar o'rtasida etnik farqlarni vujudga keltiruvchi harakat sabablari va manbalarini vaqtida aniqlash va tegishli choralarni ko'rish (fuqarolik institutlari va huquq-targ'ibot organlari bilan hamkorlikda);

- mahalliy hududdagi milliy ozchilikka mansub xususiy mulk egalari va tadbirkorlar manfaatlari hamda talablariga tenglik asosida munosabatda bo'lish;

- mahalliy hududdagi har bir millatning o'z urf-odatlarini, an'analari, milliy bayramlarini nishonlash uchun sharoitlar yaratib berish (milliy xavfsizlik va milliy manfaatlarga zid bo'lmagan taqdirda);

- millatlararo totuvlikni ta'minlashda mahalliy hududdagi nodavlat notijorat tashkilotlari hamkorligidan samarali foydalanish.

Mamlakatimiz hududida yashaydigan etnik ozchilikning huqularini himoya qilish O'zbekiston Konstitutsiyasida ham belgilab qo'yilgan. Bosh qomusimizning 8-moddasiga ko'ra, O'zbekiston xalqinimillatidan qat'iy nazar, O'zbekiston Respublikasining fuqarolari tashkil etadi. 4-moddada esa, O'zbekiston respublikasi o'z hududida istiqomat qiluvchi barcha millat va elatlarning tili, urf-odat va an'analari hurmat qilinishini ta'minlaydi, ularning rivojlanishi uchun sharoit yaratadi, deb belgilab qo'yilgan.

Ushbu o'rinda ko'p millatlilik jamiyatning taraqqiy etishida ijobiy ta'sir etuvchi omilga aylanishi xususida to'xtalib o'tish o'rinli. Yurtboshimiz ta'kidlab o'tganidek, ichki siyosiy axvolning bar-qarorligi, milliy xavfsizlik va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish dinamikasi ko'p millatli davlatda yashayotgan boshqa millatlar vakillarining siyosiy xayrixohligiga bevosita bog'liq bo'ladi.

Jahon tajribasidan millatlar yoki etnik guruxlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarda an'anaviy uyg'unlik vujudga kelgan mamlakatlarda ko'p elatlilik omili davlatlarning siyosiy-iqtisodiy rivojlanishiga rag'batlantiruvchi ta'sir etishini ko'rsatuvchi misollarni ko'plab keltirish mumkin. Bu mamlakatlarda etnik guruxlar va irqqlar o'rtasida ma'lum muammolar mavjud. Shunga qaramay, ko'p elatlilik omili ularning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot yo'lidagi to'g'anoqqa aylanib qolmagan. Aksincha, taraqqiyotning jadallashuviga yordam bergan. Bu mamlakatlarda ko'p elatlilik omili demokratik o'zgarishlarni jadallashtirish va ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning, fuqarolik jamiyati qurishning ta'sirchan vositasiga aylanib qolgan. Bu konseptual fikrlar o'z vaqtida “O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari” asarida alohida ta'kidlangan va unda slom Karimov etnik, millatlararo ziddiyatlarni xavfsizlikka tahdid tug'diruvchi omil ekanini ko'rsatib o'tgan edi.

Boshqaruvda har bir millat manfaatlarini birdek ifodalash va xududlarda mahalliy aholining qonuniy talab va ehtiyojlarini bajarmaganligi uchun mansabdor shaxslarning javobgarligi masalasiga ham to'xtalib o'tish o'rinlidir. Bu bevosita “Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasi” – da ham ko'rsatib o'tilgan va mahalliy hokimiyat organlari rahbarlari faoliyati uchun dahldor muhim huquqiy o'zgarish bo'lishi bilan ham ahamiyatlidir. Xususan, unda “O'zbekiston Respublikasi jamoatchilik nazorati to'g'risida “gi qonunda jamoatchilik nazorati predmeti,uni amalga oshirishning huquqiy mehanizmlarini, shuningdek, mazkur sohada amaldagi qonun xujjatlarini ijro etmagani uchun mansabdor shaxslarning javobgarligi shartlarini belgilab qo'yish zarurligi ta'kidlangan edi. Kelgusida ushbu qonun mahalliy hokimiyat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini yuritishda va mahalliy boshqaruvdagi rahbarlarning qonunlar ijrosini ta'minlashdagi ma'suliyatini yanada oshirishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Shuningdek, konsepsiya asosida ishlab

chiqiladigan inson huquqlari sohasidagi milliy dastur esa mamlakatimizda millatlararo munosabatlarda sog'lom ma'naviy iqlim va hamjihatlikni ta'minlashda katta ahamiyatga ega bo'ladi.

Boshqaruvda millatlararo totuvlik hokimiyat organlari faoliyatining muhim tamoyillaridan hisoblanar ekan, bu hududlardagi turli millatga mansub aholining manfaatlari birdek ta'minlanishini belgilab beradi hamda fuqarolarning etnik farqlar mavjudligi yuzasidan e'tirozlarining paydo bo'lishiga o'rin qoldirmaydi. Bu bevosita huquqiy demokratik fuqarolik jamiyati qurish tamoyillari bilan hamohangdir. Zero, fuqarolik jamiyati qurishning muhim sharti – boshqaruv sohasida ma'lum vazifalarning bir qismini Respublika darajasidan viloyat, tuman, Shahar miqyosiga o'tkazish hisoblanadi. Shunday ekan, bu sohadagi vazifalar mahalliy hokimiyat organlari tomonidan hal etilsa, lamiatda barqarorlikni ta'minlashda boshqa davlat organlarining ishi osonlashadi, mahalliy hududdagi muammolar Respublika darajasigacha chiqmay, quyi bo'g'inning o'zida yechimini topadi. Natijada, mahalliy hududlarda hamjihatlik va milliy totuvlik ta'minlanadi.

REFERENCES

- 1.Бехзоджон Куролович Маликов ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ ХИЗМАТИНИ ТАРТИБГА СОЛИШДАГИ МУАММОЛАР // Academic research in educational sciences. 2021. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zbekistonda-davlat-hizmatini-tartibga-solishdagi-muammolar> (дата обращения: 20.12.2022).
- 2.Маликов, Б. Қ. (2021). ШАРҚ МУТАФАККИРЛАРИНИНГ ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИГА ДОИР СИЁСИЙ ҚАРАШЛАРИ. Scientific progress, 1(4), 207-212.
- 3.Маликов, Б. Қ., & Икромов, Д. Р. Ў. (2022). ШАРҚ ТАЪЛИМОТИДА ҚОНУН УСТУВОРЛИГИ ҒОЯЛАРИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 483-487.
- 4.Маликов, Б. К. (2021). ЁШЛАРНИ САЛБИЙ МАФКУРАВИЙ ТАХДИДЛАРДАН ХДМОЯ КИЛИШ-ДАЁТИЙ ЗАРУРИЯТ YANGI O'ZBEKISTONDA ILM-FAN VA TA'LIM ILMIY-METODIK JURNALI. ISSUE, 1(1), 202-206.
- 5.Маликов, Б. Қ., & Абдураимов, О. К. Ў. (2022). ХУҚУҚИЙ БАРКАМОЛЛИК ВА МАЪНАВИЯТ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 449-453.
- 6.Маликов, Б. Қ., & Дехқонбоев, Ш. Б. Ў. (2022). ХУҚУҚИЙ МАДАНИЯТ ХУҚУҚИЙ ДЕМОКРАТИК ДАВЛАТ БАРПО ЭТИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 462-466.
- 7.Маликов, Б. Қ., & Эшқурбонов, А. И. Ў. (2022). АДОЛАТЛИ ЖАМИЯТДА ОДИЛ СУД СИФАТИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 467-472.

8.Маликов, Б. Қ., & Хамроқулов, Б. К. Ў. (2022). ЎЗБЕКИСТОН КОНСТИТУЦИЯСИДА ИНСОН ВА ТАБИАТ ҚАДРИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 473-478.

9.Маликов, Б. Қ., & Хамроқулов, С. К. Ў. (2022). ИСЛОМ КАРИМОВ АСАРЛАРИДА КОНСТИТУЦИЯ ВА ҚОНУН УСТУВОРЛИГИ ҒОЯЛАРИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 479-482.

10.Маликов, Б. Қ., & Болиева, Н. Қ. Қ. (2022). ХУҚУҚИЙ НИГИЛИЗМНИНГ ИЖТИМОЙ ХАВФИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 458-461.

12.Маликов, Б. Қ., & Бўриев, З. Б. Ў. (2022). ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДА ХУҚУҚИЙ ОНГНИНГ АҲАМИЯТИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 454-457.

13. . Рамагов, Ж. С., Муратова, Д., Султанов, С. Ҳ., Тухтабоев, Э., Кушаков, Ф., & Хасанов, М. Н. (2022). ИЖТИМОЙ АДОЛАТ ВА ҚАДРИЯТЛАР ПЛЮРАЛИЗМИ. World scientific research journal, 8(1), 102-108.

14. Рамагов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Ҳ., Муратова, Д.А., Хасанов, М.Н., & Эрнийёзов, У.К. (2022). ЁШЛАР ЗАМОНАВИЙ МАДАНИЙ ҚИЁФАСИ ВА УМУМИНСОНИЙ ҚАДРИЯТЛАР ТУШУНЧАСИНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (10), 376-386.

15. Джуманиёз Рамагов, Розигуль Умарова, Рашид Баратов, Миршод Хасанов, Сирож Султонов, Файзулла Кушаков ПРОБЛЕМЫ ВЛИЯНИЯ ИСЛАМА НА ТРАНСФОРМАЦИЯ СОЗНАНИЯ // Академические исследования в области педагогических наук. 2022. №10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problems-of-influence-of-islam-on-coding-transformation> (дата обращения: 31.01.2023).

16. Жўрабоев, Н. Ю., Кушаков, Ф. А., Султанов, С. Ҳ., & Хасанов, М. Н. (2022). КОНФУЦИЙЛИК ХУСУСИЯТЛАРИДАН ХИТОЙ ФАЛСАФАСИНИНГ КЕНГАЙИШИ. World scientific research journal, 9(2), 37-42.

17. Bakhtiyarova, Y. M. (2022). RELATION OF COMPARATIVE STYLISTICS WITH TRANSLATION THEORY.

18. Saydivaliyeva, B. S. (2021). ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL SIGNIFICANT QUALITIES. Экономика и социум, (3-1), 273-277. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=45770178>

19. Mustaeva, G. S., Saidivalieva, B. S., & Ataeva, G. B. (2022, June).

Features of professional vocabulary and its difference from terms. In AIP Conference Proceedings (Vol. 2432, No. 1, p. 060017). AIP Publishing LLC.

20. Nosirov R. A. EDUCATIONAL PROBLEMS IN THE HISTORY OF CENTRAL ASIA //Innovative Technologica: Methodical Research Journal. – 2021. – Т. 2. – №. 04. – С. 82-85.